

DINAMIZACIÓN CULTURAL E LINGÜÍSTICA*

MERCE SOLÉ I SANOSA

Secretaria Técnica do

Consortori per a la Normalització Lingüística

1. O concepto

No decurso das últimas décadas a proliferación de actuacións, institucionais e privadas, no ámbito dos servizos sociais (nun senso amplo) levan contribuído abondo a desenvolver técnicas específicas da intervención social. É neste marco de debate e traballo onde se comezaron a empregar *termos* que hoxe constitúen un punto de referencia indispensable para o noso traballo de planificadores lingüísticos. Unha destas verbas clave e mesmamente emblemáticas nas xuntanzas de traballo dunha boa parte dos técnicos de normalización lingüística é a palabra *dinamización*.

Partiremos da convicción de que, cando menos no noso eido, os termos animación e dinamización son equivalentes semanticamente e basearémonos en achegas de especialistas no ámbito da animación cultural.

Corelan¹ define a animación como os procesos de participación dun colectivo nun proxecto ou actividade.

Moulinier (1974) describe a animación como o conxunto de técnicas e dunha pedagogía específica que ten como obxectivo o de favorecer-la comunicación social.

Para Belliveam a animación é unha práctica que se principia e se leva á súa fin, ó interior dos individuos e dos grupos; un proceso de cambio global, consciente e continuo e que asemade parte do principio da non-directividade.

* Trad. por F.A. Cidrás Escáneo do orixinal catalán "Dinamització cultural i lingüística", que foi lido na *I Trobada de Serveis Lingüísticos* (Barcelona, 5-6 de novembro 1990).

¹ *L'animation linguistique: démarche et outils*. Quebec, 1971.

Maria Sitjà define a animación comunitaria como "a atención social feita no marco dunha zona determinada, a cal abrangue un conxunto de proxectos que teñen como obxectivo favorecer os cambios positivos de actitudes, a prevención de problemas e situacións de risco social, a organización comunitaria e o desenvolvemento comunitario"².

Podemos daquela defini-la animación como a intervención, feita no marco dunha zona determinada, que permite ós colectivos, previamente delimitados, implicárense participativamente nun proxecto de cambio social. Dito noutras palabras, a participación dun colectivo nun proxecto ou actividade; a utilización das enerxías disponibles en función dun obxectivo ben identificado.

2. Planificación e dinamización

Desde o punto de vista das intervencións sobre o estatus da lingua, a dinamización lingüística é unha aplicación sistemática dun conxunto de estratexias, técnicas e recursos que permiten xerar, xestionar e avaliar un proceso participativo de cambio lingüístico nun colectivo determinado e definido por unhas características comúns.

A dinamización lingüística, entendida como unha das actuacións profesionais dos axentes normalizadores, vén se-la posta en práctica de técnicas que axuden a xerar, xestionar e avalialo cambio lingüístico nun colectivo determinado.

Así pois, unha actuación planificada e sistemática sobre o estatus da lingua esixe:

- * a explicitación dos obxectivos que se quere acadar,
- * a intervención sistemática dos axentes dinamizadores,
- * a implicación e a participación activa dos colectivos no proceso de cambio lingüístico.

Resulta obvio que o cambio que propugnamos vai supoñer unha mudanza radical nos hábitos lingüísticos (tanto formais como informais) de boa parte dos habitantes deste país. O ritmo, a intensidade e por tanto a gradación coa que implicaremos a cada un dos destinatarios no proceso xeral de cambio estará en relación coa capacidade que teñamos de propoñer os obxectivos precisos, asumibles e que lles permitan envolverse no proceso individual e colectivamente, de xeito que o proxecto concebido acabe por ser asumido como o seu propio proxecto.

² Sitjà, M., *Terminología dels assistents socials*, Barcelona, 1988.

Se partimos da distinción proposta por Kloss³ entre

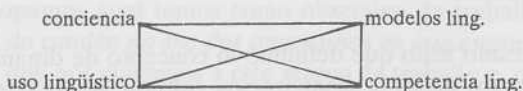
- * planificación do corpus
- * planificación do estatus

e aceptamos como válida a definición de dinamización que propuxemos, decatáronos de que o espacio propio da dinamización é difícil de delimitar. E é difícil esencialmente pola globalidade da intervención dinamizadora dentro do marco da planificación lingüística. A planificación lingüística concentra os esforzos organizativos para determinar prioridades, seleccionar obxectivos, asignar e xestionar recursos e face-los seguimentos e as avaliacións axeitadas no proceso de normalización lingüística⁴. A planificación é a intervención consciente e organizada para mudar un marco social determinado. Un dos actores fundamentais da transformación lingüística é o axente do cambio ou dinamizador.

As actuacións sobre o estatus teñen como obxectivo fundamental promover e consolidar uns usos lingüísticos que garanta a comunicación entre os membros da comunidade. Será daquela preciso desvelar unha conciencia lingüística favorable, potenciar un nivel suficiente e axeitado de coñecementos lingüísticos e promover e/ou regular usos de lingua axeitados ós obxectivos propostos. De aquí despréndese que as intervencións sobre o estatus deben ir nunha tripla dirección:

- * accións que tendan a promover actitudes favorables ó cambio lingüístico,
- * accións de promoción e/ou regulamentación do uso social da lingua,
- * accións de extensión dos coñecementos lingüísticos.

Podemos esquematiza-las intervencións sobre o corpus e o estatus da lingua, que se nos representan como un "sistema interdependente" no cal os avances ou recuamentos nun punto repercuten sobre os outros tres:

³ Kloss, H., *Research Possibilities on Group Bilingualism*, Québec.

⁴ Doc. *Clarificació Conceptual*, DGPL, 1989.

En consecuencia resulta doado decatarse de ata que punto dentro do proceso de cambio lingüístico planificado a relación entre as diferentes formas de intervención é abofé estreita e complementaria⁵.

Poderíámonos atopar con que dentro dunha mesma organización se están a levar a cabo actuacións sen conexión aparente e que ó mesmo tempo teñen todas idéntico obxectivo xeral. Imaxinemos, por exemplo, que hai, dentro dunha organización, un asesor lingüístico que vai resolvendo dúbidas a medida que estas xorden e que, dese xeito, día a día vai definindo modelos de lingua útiles e axeitados ás necesidades comunicativas da organización; dun xeito parello fanse cursos de lingua xeral e/ou específica para o cadro de persoal da organización. O problema non é que haxa pouca ou moita relación-coordinación entre os responsables de cada actividade. O problema é que se parte da concepción de que se trata de intervencións diferentes e independentes. E, tal e como lembrabamos hai un intre, existe un grao de dependencia elevado e que resulta ser ó mesmo tempo o único que pode posibilita-la eficacia da intervención normalizadora. Consonte isto, os responsables dun proxecto de normalización lingüística dentro dunha organización deben partir do convencemento de que cada intervención nun dos nós (conciencia, modelos lingüísticos, competencia e uso lingüístico) pode comportar cambios en tódolos outros. Quérese dicir que as accións de sensibilización deben ir acompañadas e co soporte abondo de:

- * medidas que potencien o uso da lingua,
- * medidas que garantan a dispoñibilidade de modelos lingüísticos axeitados,
- * accións que incidan na extensión dos coñecementos lingüísticos.

Unicamente se se teñen en conta as catro variables ten sentido falar de intervención planificada e sistemática.

3. Lingua e cultura

Do mesmo xeito que definímo-lo concepto de dinamización lingüística podemos defini-la dinamización cultural. Acerca deste aspecto ten habido moitas máis achegas tanto por parte de institucións públicas como de organismos privados. Lévese dito adoito, e non é que non sexa certo, que as relacións entre lingua e cultura son tan estreitas que

⁵ *Plá General de Normalizació Lingüística*, DGPPL, 1990.

os seus lindieros son difíciles de precisar. De certo que en máis de unha ocasión temos sentido dicir que "para que os inmigrantes usen efectivamente o catalán non é só necesario que previamente o coñezan, senón que cómpre tamén que, dalgún xeito, se sintan arraigados aquí, se sintan cataláns e poidan compartillar coa comunidade catalana, a máis da lingua, vehículo da comunicación, a cultura catalana". E se cadra é certo. A lingua, en tanto que vehículo da comunicación entre os individuos, configura un dos trazos diferenciadores dos distintos pobos. As linguas responden non só a unhas determinadas evolucións morfosintácticas dos seus componentes senón que van incorporando co decorrer da historia unha certa maneira de ver e de vivir a vida. E iso si que é de certo un dos fundamentos da cultura. É verdade, pois, que as relacións entre lingua e cultura non son algo casual nin arbitrario e, por tanto, que a normalidade lingüística deste país demanda que ademais do uso habitual da propia lingua se coñeza e se vehicule, na mesma dirección e coa mesma identidade, a cultura catalana.

Pero, evidentemente, cultura é todo. A cultura é moitas cousas máis que as expresións artísticas e literarias dunha colectividade. Coñece-lo dereito xurídico catalán forma parte da nosa cultura; saber coñecer e recolectar cogomelos polos piñeirais cataláns tamén forma parte da nosa cultura. E nosoutros, os que nos ocupamos da lingua, nin podemos nin sabemos facelo todo.

O feito de vencellarmos normalización lingüística con cultura non é casual. É o certo, e mesmamente é imprescindible, que cómpre unha colaboración estreita entre os dinamizadores culturais e os dinamizadores lingüísticos. Pero cadaquén ten uns obxectivos específicos de xeito que debería resultarnos relativamente doado delimita-las competencias. O feito de que non sempre se teña delimitado abondo entre as accións de normalización e as de divulgación cultural non debe empecer que, a medida que vaiamos perfeccionando as nosas técnicas de traballo, sexamos máis esixentes na selección das actuacións que nos son propias. Dado o obxectivo destes *Encontros* e tendo en conta tamén que os representantes dos servicios lingüísticos que hoxe nos atopamos aquí temos como obxectivo de traballo o de *promove-lo uso do catalán no seo dos organismos en que estamos ubicados*, propóñovos que nos cingamos a este marco de traballo e, consonte iso, de agora en diante sempre que nos refiramos a dinamización estaremos a referir exclusivamente á dinamización lingüística.

4. Plano de dinamización

Despois de analizármola función da dinamización dentro do ámbito da planificación lingüística convén que considerémosla necesidade dun proxecto de dinamización, os seus obxectivos e as características máis xerais que ten que posuír.

¿Cómprenos un proxecto de dinamización? A ilusión e a confianza en que estamos levando a efecto un labor socialmente útil non sempre son, se cadra, garantías abondas. Apuntabamos no comezo da ponencia que nos últimos anos lévase avanzado moito no eido da intervención social. Témonos que seguir guiando fundamentalmente pola convicción ideolóxica e moral do que estamos a facer, ou se cadra comeza a ser necesario que traballemos co rigor e as técnicas que nos ofrece a planificación lingüística; que nos convertamos, cada vez máis, en auténticos profesionais. A profesionalidade provén da capacidade que teñamos de planificar, organizar, executar e avalia-la nosa propia actuación.

De certo que son moitas as accións que calquera membro da comunidade catalana pode facer para contribuír a cambiar-modificar aspectos parciais da realidade sociolingüística que estamos a vivir. Pero a capacidade de vehicula-las inxerencias individuais témola os responsables da intervención social sobre a lingua. Paga a pena que reflexionemos sobre este punto.

Os destinatarios da nosa actuación sitúanse en dous planos diferentes e complementarios ó mesmo tempo:

- * os individuos,
- * os colectivos.

Cara ó individuo as propostas sempre haberán de ser individuais, con capacidade de aceptación ou de rexeitamento tamén individuais. Veláí en que sentido as accións de sensibilización, de motivación, son imprescindibles, deben ser sempre positivas e terán que contribuír a dar satisfacción persoal ó individuo. Pero convén ó mesmo tempo que situémoslas persoas individuais no plano da organización social existente, convén que propoñamos tamén accións de sensibilización dirixidas ós colectivos estruturados e que estas accións vaian acompañadas, a posteriori, de normas regulamentadoras dos usos lingüísticos formais dos colectivos.

Consonte o dito, resulta evidente que a tarefa de dinamización adopta forma de proxecto e, como tal, ha de ser rigoroso, sistemático e non pode basearse exclusivamente na intuición ou no sentido común.

Unha das cualidades esenciais dun proxecto de animación será a capacidade que teña de achegarse globalmente a tódalas facetas da realidade que se quere transformar ou modificar.

Un proxecto non é a suma de diferentes accións puntuais. Temos que loitar contra a inercia dos feitos; temos que atopa-lo principio unificador das diferentes accións; temos que dar sentido a tódalas actividades do proxecto artellándoas nun desenvolvemento continuo e progresivo; e, finalmente, o proxecto haberá de adiantarse ós acontecementos.

O proxecto de dinamización terá que basearse na análise lingüística do entorno que se ha dinamizar e terá que partir do principio de que é imprescindible a implicación e a participación dos destinatarios da intervención.

Etapas na construción dun proxecto de dinamización.

As etapas que propoñemos son un primeiro achegamento. Para cada unha delas cumpríranos poder dispor de instrumentos específicos que nos permitisen estruturar e organizar actuacións diferenciadas⁶.

1. *O deseño do proxecto.* Poderíamos dicir tamén o momento dea concepción do proxecto: fíxanse os obxectivos e as prioridades.

2. *Análise da situación sociolingüística.* Un proxecto baseado nas boas intencións pero sen coñecemento en profundidade da situación real da organización, da súa cultura, dos recursos e das actitudes colectivas ten poucas posibilidades de acada-lo éxito. Son obxectivos desta etapa:

- * coñece-las características e a cultura da organización,
- * coñece-las características dos membros da organización,
- * coñecer a avalia-la percepción e a opinión que teñen de nós os membros da organización.

3. *Organización do proxecto.* Nesta etapa cómpre crear e mante-las condicións necesarias que permitan a realización do plano. É o momento de dar coherencia ás actuacións e de evita-lo risco de situarse no plano dos ideais. A diversidade das actividades non nos debe permitir esquece-lo fio conductor: a *unidade* que todo proxecto ha de ter para garanti-lo impacto. Unha vez fixados os obxectivos e

⁶ *L'animation linguistique: démarche et outils*, Québec, 1971.

coñecidas as necesidades do organismo, chega o momento de escribir, de redactar e formula-lo proxecto.

4. *Execución do proxecto.* A participación dos destinatarios resulta esencial e, por tanto, deberase respecta-la estrutura organizativa e funcional da organización así como garanti-la adhesión voluntaria e activa dos destinatarios. Esta etapa podemos subdividila en cinco sub-etapas:

a) *A información.* Os destinatarios deben saber qué faremos, como o faremos e cando: hanse transmiti-las informacións pertinentes e convén evitar tanto o exceso como o déficit de información.

b) *A sensibilización* ou toma de conciencia por parte dos destinatarios. É o momento de valora-las vantaxes de utiliza-lo catalán de calidade como lingua de traballo; é o momento de demostra-la utilidade do proxecto.

c) *A concienciación.* Trátase de favorecer-lo cambio de actitudes entre os membros da organización e de contrarresta-las resistencias que se manifesten; é o momento de convencer.

d) *A mobilización.* As actitudes favorables non abundan para pasar á acción; cómpre artella-las estratexias que permitan a participación. Un obxectivo deste momento será regula-los usos lingüísticos formais da organización.

e) *O seguimento* ou mantemento. É o estadio da consolidación das actitudes adquiridas ou transformadas, de velar polo cumprimento dos compromisos adquiridos. O proceso de desenvolvemento do proxecto haberá de tender cara á autonomía dos destinatarios.

5. *Avaliación do proxecto.* Son obxectivos deste momento, que é cíclico dentro de cada etapa:

- * verifica-la eficacia dos medios empregados,
- * verifica-lo impacto do proxecto entre os destinatarios da intervención,
- * verifica-los puntos fortes e fracos do proxecto e da actividade profesional do dinamizador.

Apuntamos máis arriba que o cambio lingüístico que propugnamos é moi xeral e global ó mesmo tempo. Para ser verdadeiramente efectivos cómpre que estruturémo-lo cambio en fases graduais e despois de cada fase reformulémo-los principios orientativos da nosa intervención.

Antes de introducirmos nas fases do cambio convén que recordemos que a relación do axente do cambio coa organización pode darse, como mínimo, de dous xeitos diferentes:

* pode tratarse dun técnico dinamizador membro dunha institución pública dedicada exclusivamente a promover o uso do catalán. Este técnico ten como obxectivo sensibilizar e establecer relacións con diferentes organizacións do seu contorno máis próximo para axudar a xerar un proceso de mudanza lingüística; ou ben

* pode tratarse dun técnico dinamizador membro da propia organización que se quere normalizar.

As funcións destes dinamizadores en cada unha das fases do cambio que propoñemos terán características diferentes e son consecuencia do grao de relación que teñan coa organización. Con todo e iso existen pautas que podemos xeralizar.

Lippit, Watson e Westley⁷ describen sete fases diferentes en calquera cambio planificado:

1) A organización evidencia a necesidade de asistencia en determinados aspectos; existe por tanto *certa* consciencia do problema, un desexo de introducir modificacións na estrutura normal de funcionamento da organización. Debemos reparar no feito de que a decisión de principiar un proceso de cambio por parte dun organismo non significa necesariamente a determinación, a vontade de levalo efectivamente a termo. Máis aínda, mesmamente a percepción dalgún tipo de problema non se traduce automaticamente nun desexo de cambio. Iso quere dicir que as resistencias ó cambio han de ser xa analizadas e contrarrestadas nesta fase previa.

2) Establecemento e definición, por parte da organización e do dinamizador, da relación de asistencia. Trátase dun momento esencial cualitativamente, no que as habilidades e as técnicas do dinamizador son fundamentais para o éxito do proceso.

3) Diagnóstico e identificación do problema. É o comezo da acción orientada ó cambio. A rigorosidade no momento de diagnosticar o problema xa foi tratada na ponencia do profesor A. Bastardes.

4) Estudio de alternativas, establecemento de obxectivos e ritmo do cambio. Que debe cambiar, por que, de que xeito, con que intensidade e en que momento.

⁷ Lippit, R. e outros, *La dinámica del cambio planificado*, Buenos Aires, 1958.

5) Actuacións. É o momento de transformalas intencións en feitos. En primeiro lugar cumprirá difundir entre o conxunto dos membros do organismo os obxectivos do cambio que se definiron e, por tanto, implicalos no proceso de mudanza. É o momento de poñer en práctica unha política de persoal que contemple os requisitos lingüísticos definidos, de garantir que as comunicacións orais e escritas, tanto as internas como as externas, do organismo se fagan nun catalán de calidade, etc.

6) Xeneralización e asentamento do cambio. Nesta fase é esencial primar e recompensar positivamente os destinatarios da intervención así como atopar indicadores que permitan a avaliación continuada do proceso de cambio.

7) Relación terminal entre a organización e o dinamizador. A función do dinamizador durante todo o proceso é a de axuda-los destinatarios a traballar na dirección do cambio proposto cun tipo de asistencia que tenda á autonomía do destinatario.

De todo o que levamos dito dedúcese o lugar sobranceiro que ocupa o dinamizador no proceso de cambio lingüístico. Intervén ó longo de todo o proceso desde un lugar privilexiado, pola cantidade de información de que dispón. Agora ben, moitos dos recursos de que precisará proveñen da intervención doutros axentes normalizadores: dos asesores lingüísticos e dos ensinantes ou especialistas en sistemas de formación. O dinamizador xera as demandas, canalízaas na dobre dirección (dos destinatarios ós outros axentes normalizadores) e propón sistemas de avaliación, pero non sempre elabora el os recursos. É imprescindible, por tanto, a coordinación e a unidade de acción, durante todo o proceso, de tódolos axentes normalizadores.

A *función* do axente dinamizador é esencial e en cada fase do proceso deberá desenvolver técnicas específicas e axeitadas ó contexto de cambio:

- * diagnosticará o tipo e as características do problema que quere resolver,
- * avaliará as motivacións e a capacidade de cambio da organización,
- * seleccionará os obxectivos de cambio axeitados,
- * recoñecerá e orientará as fases do proceso de cambio,
- * seleccionará técnicas específicas e formas de conducta convenientes para cada situación en que se presenta a relación de cambio,
- * establecerá e manterá o tipo de soporte que precisa a organización para o cambio, e finalmente

* propondrá incentivos motivadores e estará provisto de recursos abondos para garanti-la eficacia da súa intervención.

Polo que respecta ás habilidades do axente do cambio, unha das claves radica na súa capacidade para aproveitar os recursos propios da organización. Outras cualidades son:

- * interpretación e avaliación dos cambios percibidos,
- * coñecemento da oportunidade da intervención e dos procesos de recollida de información,
- * flexibilidade para reconece-los cambios e marcar pautas de resposta novas, claras e efectivas,
- * capacidade para negociar e/ou convence-los destinatarios no momento de selecciona-los obxectivos de traballo, e
- * adaptabilidade ás situacións xeradas pola súa propia intervención.

5. Conclusións e propostas

No decurso destes *Encontros* fomos definindo e perfilando os obxectivos, a estrutura e as técnicas de traballo dos diversos tipos de servizos lingüísticos. Tirámo-la conclusión de que os destinatarios esenciais da nosa intervención son os individuos socialmente organizados, son as organizacións complexas. Atopámonos, sen embargo, perante organismos coa mesma función pero cun ámbito de actuación delimitado por unha faixa territorial: os centros e servizos de normalización lingüística. Neste caso, os destinatarios da súa intervención non son os membros dun único organismo, senón o conxunto da poboación que vive e traballa dentro dun territorio delimitado. Nestes organismos (centros de normalización lingüística, CNL) é onde se levan dado, e se seguen a dar aínda, máis casos de sobreposición entre dinamización lingüística e cultural. Como xa apuntamos máis arriba (punto 3), resulta difícil deslindar lingua e cultura. É obvio que a experiencia de máis de dez anos de CNL e SLC teñen achegado moitos elementos teóricos e exemplos prácticos ó conxunto da planificación lingüística e, por iso mesmo, hoxe é tamén posible establecer que os destinatarios esenciais deste tipo de servizo lingüístico veñen se-lo conxunto de organismos, tanto os máis vertebrados e estruturados como os menos burocratizados, que teñen vida dentro do territorio definido.

Antes de remata-la exposición, quería comentar algúns aspectos de tipo práctico.

Máis alá da reflexión e do debate teórico, a realidade nunca se presenta *neutra e pura*; ben ó contrario, amósase moito máis rica en matices. Desde hai máis de dez anos son moitas as persoas e as institucións que teñen levado a cabo iniciativas puntuais e non tan puntuais no eido da promoción do uso do catalán. Non podemos facer táboa rasa das enerxías e das ilusións coas que se fixo unha tarefa ben feita. Cómpre capitalizar todo o que se leva realizado. Cómpre por tanto optimiza-los recursos. Como dicía o profesor Aracil, "dado que os nosos recursos son limitados temos que tirar deles o meirande partido posible. É manifesta, por tanto, a necesidade urxente e crecente de coordinación, de orientación concentrada e de acción global e sistemática. Deste xeito potenciaranse as iniciativas axeitadas e diminuiranse as improvisacións incoherentes e a duplicación de esforzos"⁸.

Abofé que practicamente tódolos aquí presentes subscribimos, oito anos despois, esta afirmación. Aracil definía as funcións e o alcance que debería te-la "Institución para o uso do catalán". Sen pretendernos analiza-la viabilidade actual da proposta, coido que ten algúns aspectos, cando menos técnicos, que deberían poderse recoller e, na medida do posible, concretar.

En máis dunha ocasión atopámonos con que estabamos a facer un determinado labor que, obviamente sen sabelo nós, xa estaba feito por outros. A creación de comisións de ámbito suprainstitucional é unha das posibles vías de coordinación. Velaí en que sentido a tarefa da Comisión Asesora de Linguaxe Administrativa nos pode servir como punto de referencia.

Para proseguir avanzando no proceso de normalización lingüística, ademais da introducción de pautas de traballo máis rigorosas e sistemáticas, convén que intensifiquémo-la coordinación entre tódolos que nos dedicamos ó tema.

Consonte o dito, consideramos imprescindible dispoñer dun fondo documental ben organizado, a ser posible en soporte magnético, que nos forneza información sobre: *que é o que se se fixo, onde se fixo, que materiais se teñen elaborados e que avaliacións se levan feito ó respecto* (de acordo cos obxectivos definidos). Toda esta información precisámola tanto para materiais e actuacións referidas ó corpus da lingua como ó estatus; e tanto para iniciativas públicas como privadas, e a ser posible referidas a todo o dominio lingüístico do catalán. Trataríase de que algún organismo dispuxese dos recursos necesasrios para garanti-la existencia dun fondo documental deste tipo. Esta información serviríanos tanto para deseñar actuacións específicas en colecti-

⁸ Aracil, Ll. V., *Papers de sociolingüística*, Barcelona, 1982.

vos concretos (saber por exemplo qué é o que se leva feito en materia de xestorías) como para saber se alguén xa traducíu ó catalán, poñamos por caso, o "impreso de solicitude de carta de identificación fiscal".

Son consciente do volume e das dimensións da proposta, pero ás veces paga a pena deterse un intre para garantir que os pasos que a seguir se van dar resultarán *seguros e rigorosos*.

Barcelona, novembro de 1990

Os proxectos de reforma lingüística, e de coexistencia de idiomas, viron como resultado os seus primeiros pasos e unha nova interacción entre os idiomas das comunidades que se organizaron.

Os estudos europeos, as primeiras teorías e problemas de linguística e a súa evolución, o léxico e a gramática, os estudos paleos, para estudar as doutrinas duns e lingua e sobre outras lingua B, a relación interrelacionada do catalán e outras comunidades, a comunidade de linguística en que está baseada, os estudos e linguística e a súa evolución, e pode definirse como unhas primeiras teorías e problemas lingüísticos "La lingua de un idioma de nacións máis importantes entre os idiomas de esta comunidade. A pesar de los múltiples cambios sufridos, de los adelantos, de todas las circunstancias que hacen que se añadan las letras, la lengua debe conservar su carácter" (Díaz / Murillo / Soler 1993:14).

O estudo intelectual dos primeiros momentos do desenvolvemento foi o que levou a separar os idiomas para se utilizar e os idiomas propios.

Adiás que Fernando del Riego fixa o carácter do desenvolvemento en 1808 "O estudo intelectual propio, pois actualmente no se encontra a comunidade de idiomas propios. Este desenvolvemento pode derivar que se organizen para o 1808" (Fernando del Riego 1981:77), e en 1802, data de publicación dos Estudos lingüísticos de Roselló de Casura e que defenden a unión de idiomas propios.

Vicente Illana e Susana (1990)

Coloquio de linguística (1990), 101-104